

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

20e jaargang nr. 1 - maart 1996

Conimex®

De Oosterse keuken thuis.

Slamat Makan – Smakelijk Eten.

Historische Kring Baerne
Postbus 326
3740 AH Baarn
tel. (035) 5430377

Voorzitter
J.G. v.d. Kraats
Torenlaan 34
3743 HH Baarn
tel. (035) 5421000

Algemeen Secretaris
F. Muts-Snel
van Goyenlaan 213
3764 XH Soest
tel. (035) 6012989

Penningmeester
I. Huls-Brandsma
Wittelaan 8
3743 CP Baarn
tel. (035) 5422974

Werkgroep Archeologie
J.W.A.A. van der Laan
Schoener 12
3742 HD Baarn
tel. (035) 5411656

Werkgroep Archiefonderzoek
H.M.M. van Vugt
Vollenhoveschans 19
1324 HS Almere
tel. (036) 5344421

Werkgroep Interviews en Reportages
J.M. v.d. Brink-v. Wijkvliet
Prof. Meijerslaan 10
3741 XH Baarn
tel. (035) 5420161

Werkgroep Oudheidkamer
R.J.E. Luikinga-Geijtenbeek
Klaproosstraat 15
3742 RA Baarn
tel. (035) 5415724

Werkgroep 'Baerne'
H. Bronkhorst
Eemweg 23
3741 LA Baarn
tel. (035) 5413587

Redactie Baerne
E.J. Heun-ten Holt
H. Bronkhorst
J. Kruidenier
L.J. Stomp
R. Uileman
T. Biemans
Sophialaan 13
3743 CT Baarn
tel. (035) 5422951

Ledenadministratie
N. Kuyt-Smit
v. Wassenaerlaan 16
3742 AH Baarn
tel. (035) 5418065

Bezoekadres en bezoektijden Oudheidkamer
Burgemeester Penstraat tussen nr.2 en 4. Open op maandagen van 10 tot 12 uur en van 20 tot 22 uur, maar **niet** op de eerste maandagavond van de maand en **niet** op maandagavond in de maanden juli en augustus.

Lidmaatschapkosten
minimaal f 35,- per jaar per gezin
minimaal f 25,- per jaar
individueel
minimaal f 12,50 per jaar
jeugd lid (14 t/m 18 jaar)
Bankrek.nr.: 30.47.28.292
Postbankrek.nr.: 41.92.133
Losse verkoop "Baerne": f 5,50
verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit en
Boekhandel Den Boer,
Laanstraat 69

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. Het tijdschrift 'Baerne' komt mede tot stand door Drukkerij Bakker Baarn.

INHOUD

In memoriam Piet Tieleman

Pag.

2

De Oranjes in Soestdijk
Een Baarnse wandeling door de tentoonstelling Uit Koninklijk Bezit

3

Nieuwe gids voor het Cantonspark

12

Vergeelde fotografieën

13

Villa Java

16

Mededelingen

27

IN MEMORIAM PIET TIELEMAN

In januari overleed ons lid Piet Tieleman.

Piet behoorde tot de leden van het eerste uur. Hij was reeds aanwezig op de oprichtingsvergadering van de Historische kring in november 1974.

Op deze vergadering beijverde hij zich voor de oprichting van de werkgroep "Oudheidkamer", een werkgroep, waarvan hij ook geruime tijd het voorzitterschap op zich nam.

Reeds op jeugdige leeftijd was Piet geïnteresseerd in de Baarnse geschiedenis en was hij lid van de voormalige Gemeentelijke Oudheidkamer, waarbij de toenmalige voorzitter Van Loon zijn grote voorbeeld was.

Veel leden zullen zich nog zijn toespraak herinneren bij de opening van onze eerste grote tentoonstelling in en over de Pauluskerk.

Soms was Piet een gedreven man. Had hij eenmaal een bepaald idee, dan liet hij dit niet gauw los en probeerde hij anderen van zijn gelijk te overtuigen.

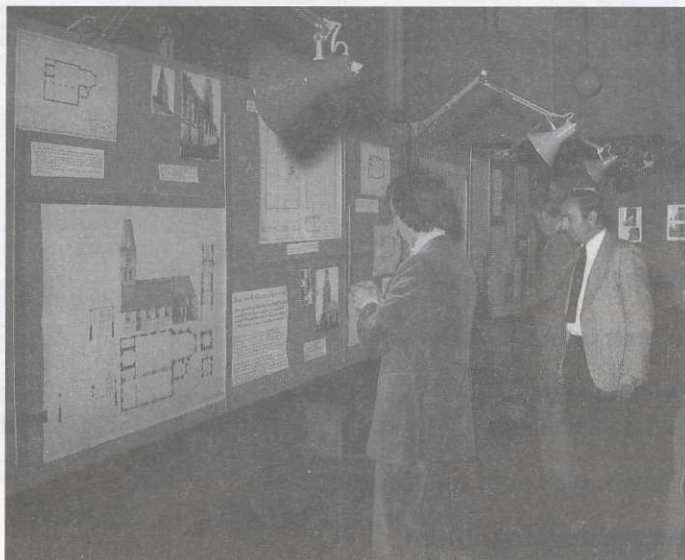
Door zijn werk als bibliothecaris beschikte hij over een grote kennis van de informatica; kennis, die hij graag aan ons wilde doorgeven. Wij begrepen echter niets van de ideeën, die hij had om onze historische gegevens met behulp van een computer op te slaan. Inmiddels

weten we dat hij zijn tijd hiermee ver vooruit was.

De laatste jaren zagen we Piet minder op onze bijeenkomsten, toch merkten we, dat zijn belangstelling voor onze Historische Kring nog steeds even groot was.

Voor alles wat Piet voor onze vereniging heeft gedaan, zijn we hem veel dank verschuldigd.

Wij wensen zijn vrouw en kinderen heel veel sterkte in de komende tijd.

*Inrichting van de tentoonstelling in en over de Pauluskerk in 1976.
v.l.n.r. Fred Beerbaum, Pieter Jacobs en Piet Tieleman.*

DE ORANJES IN SOESTDIJK EEN BAARNSE WANDELING DOOR DE TENTOONSTELLING: *UIT KONINKLIJK BEZIT*

De Baarnse Historische Kring heeft herhaaldelijk mogen profiteren van het Koninklijk Huisarchief in Den Haag. Zo hebben we indertijd voor onze Emmatentoonstelling interessante voorwerpen mogen lenen, en later konden we stukken raadplegen voor een publikatie in Baerne over Prins Hendrik de Zeevaarder. Het Koninklijk Huisarchief is te vinden in een gebouw in de tuin van het Paleis Noordeinde, en het is toegankelijk via de Koninklijke Stallen. Bij het grote publiek is het Koninklijk Huisarchief weinig bekend, en de meeste mensen weten niet, dat dit archief niet alleen documenten bergt, maar ook kunstvoorwerpen en historische objecten uit de verzamelingen van de Oranjes. Omdat het dit jaar een eeuw geleden is dat het Koninklijk Huisarchief, in 1896, door de Koningin-Regentes Emma werd gesticht, is er uit de collectie een keuze gemaakt voor een tentoonstelling, getiteld *Uit Koninklijk Bezit*. Die expositie is dit voorjaar en deze zomer te zien in achtereenvolgens Den Bosch, Leeuwarden en Den Haag. Men toont meer dan zeshonderd voorwerpen, in een aantal vitrines die elk één vorstelijke persoon belichten. Er zijn schilderijen, miniaturen, tekeningen, prenten, foto's, beelden, meubelen, serviezen en kostuums. In die tentoonstelling is nogal wat te vinden dat betrekking heeft op Soestdijk en Baarn. Dat is dan ook de invalshoek voor dit verhaal.

Servies van Marijke Meu

Zo is er een prachtig reiskoffieservies van Maria-Louise van Hessen-Kassel, Marijke Meu, de vrouw en vervolgens de weduwe van Johan Willem Friso. Dat porseleinen servies werd omstreeks 1725 in Meissen gemaakt. Dat servies heeft zij ongetwijfeld van het Prinsessehof, haar residentie in Leeuwarden, meegenomen naar haar zomerverblijf Soestdijk.

Maria Louise, landgravin van Hessen-Kassel, werd in 1688 in Kassel geboren en zij overleed in 1765 in Leeuwarden, waar zij begraven ligt. Zij is dus zevenenzeventig jaar oud geworden.

Zij trouwde met de Friese stadhouder Johan Willem Friso, Prins van Oranje, die door de kinderloze Willem III tot zijn opvolger was aangewezen. Het huwelijk dat in 1709 met veel pracht en praal in Kassel werd gesloten, heeft helaas maar ruim twee jaar geduurd, want op 14 juli 1711 kwam de prins, slechts vierentwintig jaar oud, jammerlijk om het leven. Hij verdronk bij de Moerdijk, toen de veerpont omsloeg waarmee hij het Hollands Diep zou oversteken. Zes weken na dit vreselijke ongeluk bracht de weduwe een zoon ter wereld, de latere stadhouder Willem IV.

In 1714 kocht zij van de Staten van Utrecht onder meer de Hoge Heerlijkheid Baarn, waar zij f 4900 voor betaalde, en zij werd eigenares van Soestdijk, dat in 1720 werd beschreven als:

"een Vorstelijk Jagthuys tusschen Soest en Eemenes, voorheen 't bezit van wijlen den Koninck van Groot Brittanjen, Willem den III, onsterfelijke gedachtenis, zeer heerlijk gesticht rontom 'n Bosschaadje, en met zeer schoone Tuynen, Wandeldreeven en Griften voorzien".

Terwijl Marijke Meu 's winters in Leeuwarden woonde, was Soestdijk haar zomerresidentie. Dat kwam vooral goed uit in de periode dat haar zoon, voor wie zij Gouvernante of Regentes was, in Utrecht studeerde. Maria Louise was zeer gezien, vanwege haar eenvoudige levenswijze en haar vriendelijke omgang met mensen van alle standen. Daarom kreeg zij in Friesland de aardige bijnaam Marijke Meu, tante Marijke. Als eigenares en bewoonster van Soestdijk liet zij de paardenstallen op het voorplein verbouwen tot woonvertrekken voor haar gevolg, terwijl zij aan de overzijde van de weg "bij het Jagthuys, daar de Jagermeester woont", nieuwe stallen liet bouwen.

De Eult komt bij Soestdijk

Een schoondochter van Marijke Meu was Anna van Hannover, de vrouw van Willem IV. Vooral zij is voor de geschiedenis van Baarn van belang, omdat zij De Eult bij Soestdijk voegde.

Op de tentoonstelling Uit Koninklijk Bezit zien we, op een wand met vorstelijke portretten, een Zelfportret van Prinses Anna van Hannover, dat zij omstreeks 1740 geschilderd moethebben, tijdens haar verblijf op het slot Oranienstein bij Dietz in Duitsland. Het schilderij is in 1815 uit Oranienstein teruggekomen in Nederland. Het doek van 120 bij 98 cm zit nog in de oorspronkelijke achttiende eeuwse lijst. Het is een charmant vrouwenportret. De prinses draagt een japon met korte mouwen en een decolleté en daaroverheen een blauwe mantel die met hermelijn is afgezet. Zij heeft een hoofdtooi met juwelen. Het is nog niet zo lang bekend, dat dit een zelfportret van Anna is, ofschoon men wel wist dat zij goed kon schilderen.

Anna van Hannover werd op 2 november 1709 in Herrenhausen bij Hannover geboren, en zij overleed in Den Haag op 12 januari 1759. Zij is dus ruim vijftig jaar geworden. Zij was een dochter van Koning George de Tweede van Groot-Brittannië en Ierland. Zij groeide op aan het Engelse hof en zij kreeg een goede educatie.

Prinses Anna was kunstzinig en hield van schilderen, borduren, ivoorsnijden en muziekmaken. De componist Georg Friedrich Händel was haar muziekleraar en zij heeft een uitvoerige correspondentie met hem gevoerd.

In 1734, toen ze vierentwintig was, trouwde ze in Londen met de latere stadhouder

Zelfportret door Prinses Anna van Hannover. Ongeveer 1740

Willem IV. Het was een huwelijk beneden haar stand, waarvoor zij bespot werd, ook vanwege het uiterlijk van haar man, die een bochel had tengevolge van een val van een paard in zijn jeugd. Het werd een gelukkig huwelijk, zoals blijkt uit de bewaard gebleven correspondentie van het vorstelijk paar. Anna schrijft aan haar man Willem: "Mijn hoofd en mijn hart behoren alleen jou toe".

Na haar huwelijk woonde ze op het stadhoudelijk hof, het Prinsessehof, in Leeuwarden, waar ze niet goed overweg kon met haar schoonmoeder Marijke Meu. Zij verhuisde in 1747 naar het Stadhoudelijk Kwartier in Den Haag, nadat haar man stadhouder van alle gewesten was geworden, een functie die hij niet aankon. ("Hij scheen geensints bequam tot soo groote post", schreef later een tijdgenoot in een terugblik). Anna, daarentegen, was een sterke persoonlijkheid. Men beschreef haar als "een onversettelijk mensch, nae wijinig of geen raedluisterende, soo stijf op haer stuk". Zij nam deel aan het politiek overleg en zij adviseerde in beslissingen.

Na het overlijden van haar man in 1751 was Anna, tot haar dood in 1759, Gouvernante, of Regentes, omdat Willem V bij het heengaan van zijn vader pas drie jaar was. Op 17 juli 1758 kocht Prinses Anna, (toen dus Gouvernante), van de erfgenamen van Willem Deutz de buitenplaats De Eult, grenzend aan de oostkant van Soestdijk. Voor het landhuis betaalde zij f 31.900 en voor het gebied dat nu het Baarnse Bos heet f 8000. De Gouvernante liet de Lindenkomp, de Grote Komp, de Troon, de Comedie en de Berceaux aanleggen. Die Berceaux zijn lanen van eiken en beuken, waarvan de takken zo naar elkaar toegebogen zijn dat er 's zomers een loofgewelf, of een groene tunnel, ontstaat. De Berceaux van het Baarnse Bos worden nu door Staatsbosbeheer met aanplantingen en met snoeien gereconstrueerd. Als we daar nu wandelen rond de kommen en door de overhulde lanen van 238 jaar geleden, denken we met dankbaarheid terug aan Prinses Anna, aan wie we die attracties van het tegenwoordige Baarnse Bos te danken hebben.

Toen het landhuis De Eult aan Soestdijk was gekomen, werd het aanvankelijk bewoond door leden van de hofhouding. Later werd het verhuurd, en in het midden van de negentiende eeuw werd het bewoond door Jhr. de la Court, die achtereenvolgens raadslid van Baarn en burgemeester van Soest werd. In 1881 is het landhuis de Eult afgebroken, alleen de stallen en het koetshuis, aan de Wittelaan, bleven bestaan. Van dat koetshuis is onlangs een fraaie woning gemaakt.

Kaart van de Eult uit 1754

Op de tentoonstelling is een prachtig ingekleurde kaart uit 1754 te zien, van 150 bij 130 cm, voorstellende *De Hofstede De Eult en omringende bossen en landerijen*. Die kaart werd opgemeten door J. Perk, opmeter voor de eigenaar Willem Gideon (Deutz), de kleinzoon van Mr. Jan Deutz. Onderaan de kaart zijn ingekleurde prenten. Er is een gezicht over de waterkom naar het groot terras. De kaart, uit het archief van de Rentmeester van het paleis Soestdijk, hangt gewoonlijk in de werkkamer van de adjudant van Prinses Juliana, schuin tegenover Soestdijk. Naar het noorden was het grondgebied van de Eult indertijd groter. Het bos ademt nog steeds de sfeer van een achttiende eeuws buiten. Hier vinden we nog de vormen van een Franse geometrische stijtuin, zoals die in onze tijd bij het Loo is gereconstrueerd.

De Grote Postweg

Na de dood van Anna van Hannover in 1759 verbleef haar zoon, Willem V, meestal in De Haag, maar Soestdijk werd zijn zomerresidentie. In 1763 liet hij, voor een bedrag van f 3401,50, de Grote Postweg verbeteren, de weg tussen Soest en Baarn die

tussen Soestdijk en De Eult liep. Er kwam een mooie allée met rijen bomen. Van Willem V bezit het Koninklijk Huisarchief een prachtig portret dat ongeveer in 1768 werd geschilderd door Guillaume de Spinny. De Prins, die dan twintig jaar is, draagt op dit portret, van twee jaar na zijn ambtsaanvaarding, het uniform van Admiraal-Generaal van de Unie. Vanaf zijn linkerschouder hangt over een fraaie rode jas het brede blauwe lint van de Orde van de Kouseband, dat hem is verleend door de Engelse Koning George de Tweede, zijn grootvader. In zijn rechterhand houdt hij een commandostaf. Op de tentoonstelling zijn van Willem V nog te zien: zijn degen, zijn wandelstok en zijn stijgbeugels in zilver en goud, alsmede het blauwe uniform met rode boord en gouden galons, dat hij droeg bij een bezoek aan de Engelse koninklijke familie op Windsor Castle.

Na het vertrek van Willem V in 1795 kwam de Bataafse Tijd, en het lusthuis Soestdijk werd een logement. De dichter Pieter Pypers had zich in zijn gedicht Eemlandsch Tempe van 1803 nog afgevraagd of het vorstlyk slot Zoestdyk niet, evenals Nineve, Babylon en Troje, tenonder zou gaan. Maar het is niet afgebroken en het werd staatsdomein. Vervolgens was Soestdijk van 1806 tot 1810 eigendom van Lodewijk Napoleon en daarna was het onbewoond.

Geschenk aan de Held van Waterloo

Twintig jaar nadat de laatste Oranje Soestdijk had verlaten kwam het Paleis met de bezittingen terug in de familie. Het Jagtslot Soestdijk werd bij een wet van 8 juli 1815 geschonken aan de Prins van Oranje, de Held van Waterloo, de latere Koning Willem II. Om het gebouw geschikt te maken tot zomerresidentie werd het uitgebreid.

Naar ontwerp van Jan de Greef, bouwkundig tekenaar bij het ministerie van Waterstaat, werden, onder leiding van de architect Zeger Reyers, aan het oude huis van Maurits Post, het corps de logis, twee lage zijvleugels toegevoegd met gebogen collonades, met op de uiteinden hoekpaviljoens.

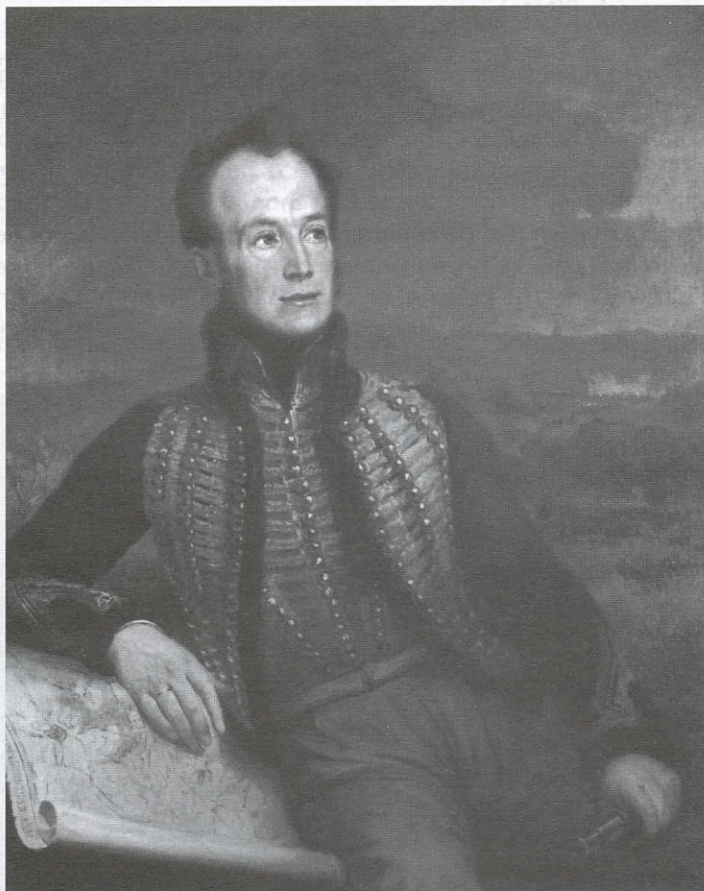
Die werkzaamheden duurden van 1816 tot 1821. Het hele gebouw werd aan de buitenkant gestuct en wit geschilderd. (Zoals Het Loo er ook heeft uitgezien, tot het recentelijk van die witte bekleding ontdaan is, en de oude baksteen weer te voorschijn kwam. Misschien gebeurt dat met Soestdijk ook nog eens). Hoe Soestdijk er na de verbouwing uitzag, zien we op de tentoonstelling op een ingekleurde aquatint van ongeveer 1827, vervaardigd door de ontwerper, Jan de Greef. De prent heet: *Maison de plaisance de Soestdyk près d'Amersfort.*

De Prins van Oranje en zijn vrouw Anna Paulowna, Grootvorstin van Rusland, met wie hij in 1816 in Sint Petersburg trouwde, namen in mei 1818 hun intrek in Soestdijk. Zij verbleven echter veel in Den Haag, op Paleis Lange Voorhout en Paleis Kneuterdijk.

Nadat de koning op 17 maart 1849 in Tilburg was overleden, kocht Anna Paulowna Soestdijk uit zijn nalatenschap. Het paleis werd haar zomerresidentie, Als Prins van Oranje is *Koning Willem II* in 1815 afgebeeld op een schilderij naar Jean B. van der Hulst, en van 1848 is een ander portret van de zelfde kunstenaar, voorstellend *Koning Willem II zittend voor zijn kunstgalerij in het Paleis Kneuterdijk*. Het schilderij, dat één jaar voor de dood van de vorst werd gemaakt, is vooral navrant, omdat het kunstbezit van de koning, na diens overlijden in 1849, ter delging van zijn schulden, op veilingen verkocht werd, ondermeer aan de broer van Anna Paulowna, tsaar Alexander I van Rusland, zodat we voor sommige werken nu naar de

Jean B. van der Hulst (1790-1862), Koning Willem II, zittend voor zijn kunstgalerij in het Paleis Kneuterdijk te 's Gravenhage, 1848

Portret naar Jean B. van der Hulst, Koning Willem II als Prins van Oranje, ongeveer 1815

Hermitage in Sint Petersburg moeten.

Van de schilder Jean B. Van der Hulst is er ook een portret van de vijfendertige Anna Paulowna, dat in 1830 gemaakt werd. Zij draagt een hoog opgestoken kapsel, een parelsnoer omde hals en een blauw fluwelen jupon met decolleté. En hoe zij er op latere leeftijd uitzag, weten we ook van een borstbeeld van *Anna Paulowna* door de beeldhouwer Louis Royer, dat in 1843 werd gemaakt, toen ze dus 48 jaar oud was.

Een rijk voorziene schrijftafel

Hoe Anna Paulowna op Soestdijk woonde, wordt op de expositie aardig getoond met een prachtig bewaard schrijfbureau met toebehoren: Het is een reconstructie van de *Schrijftafel van Koningin Anna Paulowna*, zoals die in het midden van de vorige eeuw in Paleis Soestdijk stond. Een inventarislijst uit 1852 heeft het mogelijk gemaakt de voorwerpen van malachiet en goud die op de schrijftafel stonden op te sporen en op te stellen. Deze voorwerpen had de koningin gekregen van haar Russische familieleden. Er staat een malachieten brievenstandaard met bronzen versieringen, een geschenk van haar moeder, de keizerin, en een malachieten presepapier met een hond in verguld brons, een cadeau van haar broer, de tsaar. Op de tafel zien we nog

*Schrijftafel met voorwerpen in malachiet en goud van koningin Anna Paulowna.
Ongeveer 1827*

twee blakers en een tafelbel. Ook kunnen we ons een beeld vormen van het interieur van het paleis in die tijd: Een bruine foto uit 1865, het jaar van het overlijden van Anna Paulowna, toont de Witte Gallerij in Paleis Soestdijk.

Als we op de tentoonstelling *Uit Koninklijk Bezit* dus op zoek zijn naar Soestdijk en zijn-bewoners is er kennelijk veel te vinden, dat een verrassend licht werpt op ons Baarnse paleis.

En wat op de expositie niet gemakkelijk in de vitrines te vinden is, staat vaak in het prachtig geïllustreerde boek.

H. Bronkhorst

De tentoonstelling *Uit Koninklijk Bezit* is tot en met 30 april te zien in het Noordbrabants Museum te Den Bosch, vervolgens van 1 juni tot en met 1 september in het Fries Museum in Leeuwarden en van 21 september tot en met 1 december in Het Paleis in Den Haag.

Het boek *Uit Koninklijk Bezit, Honderd jaar Koninklijk Huisarchief. De verzamelingen van de Oranjes* is samengesteld door Marten Loonstra. Het is uitgegeven door Waanders in Zwolle en het kost op de tentoonstelling als paperback f 45 en gebonden f 75.

Literatuur

- Marten Loonstra, *Uit Koninklijk Bezit*, Zwolle 1996, ISBN 90 400 9774-7
- Heimerick Tromp: *Het hujs te Soestdijk. Het Koninklijk Paleis Soestdijk historisch gezien*, Zutphen, 1987. ISBN 90 6011.563.5
- Thera Coppens: *Baarnse Lusthoven en hun bewoners*, Baarn, 1990. ISBN 90 6801 247 9
- Drs E. E. van Ditzhuyzen, *Oranje Nassau, een biografisch woordenboek*, Haarlem, 1992, ISBN 90 230 0778 6
- T. Pluim: *Uit de geschiedenis van Baarn*, Baarn, 1932
- L.J. van der Klooster, *Oranje in beeld, Zaltbommel*, 1966

NIEUWE GIDS VOOR HET CANTONSPARK

Half december 1995 verscheen de Nieuwe Gids voor het Cantonspark.

Deze gids, die de wandelaar leidt langs ongeveer 150 genummerde bezienswaardigheden, bevat prachtige kleurenfoto's, fraaie tekeningen en een duidelijke plattegrond.

De gids, die werd samengesteld door een aantal Vrienden van het Cantonspark, werd financieel mogelijk gemaakt door donateurs van de Stichting, het Anjerfonds en de Culturele Raad van de Gemeente Baarn.

De Stichting "Vrienden van het Cantonspark" werd in 1995 opgericht en stelt zich ten doel de bijzondere botanische en historische waarden van de tuin en de openbare parkfunctie met elkaar te verzoenen.

Op basis van een in september 1994 aan het gemeentebestuur aangeboden werkplan werd een aantal activiteiten ontwikkeld, waarvan het schrijven van deze wandelgids er één van was.

De vorige "Gids voor het Cantonspark" dateerde uit 1981 en legde veel nadruk op de rijke verzameling tropische en subtropische planten in kassen en Wintertuin.

Deze gids was voor het huidige Cantonspark dus onbruikbaar geworden.

Met deze wandelgids leggen de Vrienden van het Cantonspark hun visitekaartje op tafel bij alle bezoekers van het Cantonspark, zowel de Baarnaars als de vele bezoekers uit binnen- en buitenland, die Baarn en haar bijzondere landgoederen, tuinen en parken elk jaar weer weten te vinden.

Het is te hopen, dat deze gids er toe zal bijdragen, dat het Cantonspark tot in lengte van dagen gehandhaafd kan blijven als botanische tuin, die zich van al het andere waardevolle openbare groen in de gemeente onderscheidt door zijn bijzondere collectie bomen en struiken en zijn heel eigen tuinarchitectuur.

De "Gids voor het Cantonspark" kost f 12,50 en is verkrijgbaar bij:

- V.V.V. Baarn, Stationsplein
- Boekhandel Den Boer, Laanstraat 69
- Vrienden van het Cantonspark, Postbus 280, 3740 AG Baarn

VERGEELDE FOTOGRAFIEËN UIT EEN FOTO-ALBUM VAN W. VAN LEERSUM

Hij woonde op de hoek van de Brinkstraat, waar nu de groentezaak van de firma Kraay gevestigd is.

Dit album behoorde tot de inboedel die de Historische Kring bij de oprichting in 1974 in beheer kreeg van de gemeente Baarn. De foto's, formaat 9x5,5, zijn ingeplakt, drie per blad en genummerd van 1-199.

Het maakte eerder deel uit van de verzameling van de Gemeentelijke Oudheidkamer, die, na veel omzwervingen op verschillende adressen in Baarn, tenslotte bij de opheffing in 1968 gevestigd was in de villa 'Holland' aan de Javalaan 1.

Een groot deel van de foto's geven een beeld van Baarn omstreeks de eeuwwisseling. Een deel van de foto's heeft mevrouw B. Grootendorst al eerder laten reproduceren en bij haar afscheid aan de Historische Kring geschonken.

Er bleven nog ongeveer 90 foto's over die de Kring vorig jaar alsnog door het Rijksarchief in Utrecht heeft laten reproduceren, vergroot op formaat 18 x 24. Een zestigtal foto's zullen binnenkort tentoongesteld worden in de kelder van de Kring aan de Burg. Penstraat. Onder de 90 gereproduceerde foto's zijn er ook diverse die in Soest genomen zijn. De Historische Vereniging Oud-Soest was hierin zeer geïnteresseerd, zodat zij deze van ons hebben overgenomen.

De kosten van een en ander zijn betaald uit de opbrengst van de rommelmarkt.

B. Stomp

Hierna twee foto's uit "Het album Van Leersum"

Hier kijken we in de Nieuw-Baarnstraat.

Op de hoek rechts, achter de beplanting, staat nu de apotheek van Bierhaalder.

Links daarachter ziet u de de stalhouderij van Van der Heyden, die ook een ingang had aan de Laanstraat. Later was dit een groentehal van o.a. Valkenier.

't Laatste lage huisje rechts was een cafeetje en daarachter ziet u nog net het begin van de Laanstraat.

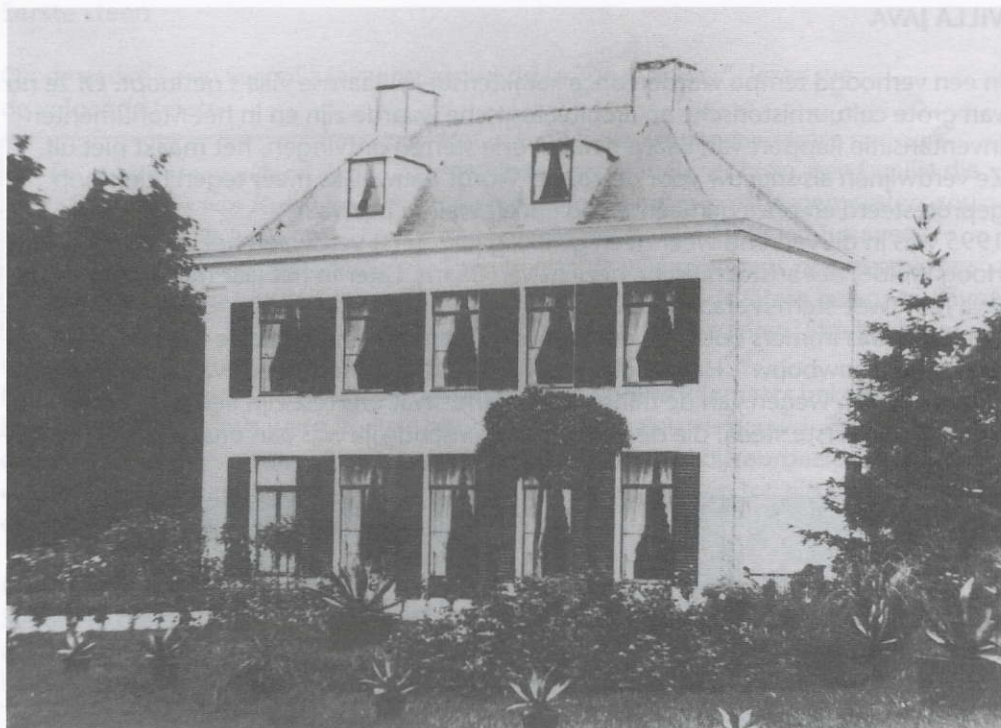
Links op de voorgrond ziet u het 't hek voor de villa (niet te zien op de foto) van de familie Van de Koppel. De tuin met boomgaard liep door de "Reet van Egypte". Dat is het smalle steegje recht tegenover het cafe van Maarten Quispel.

Na de familie Van de Koppel werd de tuin verkocht. Op de plaats van de villa kwam de slagerij van De Jong.

Ernaast kwam een dubbel winkelhuis en daarnaast een boxen-verhuur van garage Messing, waar brandweerwagens gestald waren.

Nadien werd de "boxen-verhuur" verbouwd tot garage en verkocht aan de familie Moraaz Imans. Het heette toen de "Oranje-garage".

Dit is de bekende villa "Schoonoord" aan de Faas Eliaslaan.

De villa stond vroeger op een uitgestrekt landgoed, "Schoonoord" geheten.

Rond 1802 werd de villa gebouwd door Reinhard Scherenberg, een Amsterdamse koopman, die ook de huizen "Peking" en "Canton" liet bouwen.

Hij stichtte ook een tapijtfabriek aan de Hoofdstraat.

Behalve de villa resten er nog twee tuinhuisjes, de oranjerie aan de Tromplaan 40 en een vijver op de hoek van de Tromplaan en de Heemskerklaan.

Huize "Schoonoord" was lange tijd het enige gebouw aan de Faas Eliaslaan.

In de tuin van tandarts Van Schie stond eertijds een thee-koepeltje van waaruit men bij helder weer de zeilen van de schepen op de Zuiderzee kon zien.

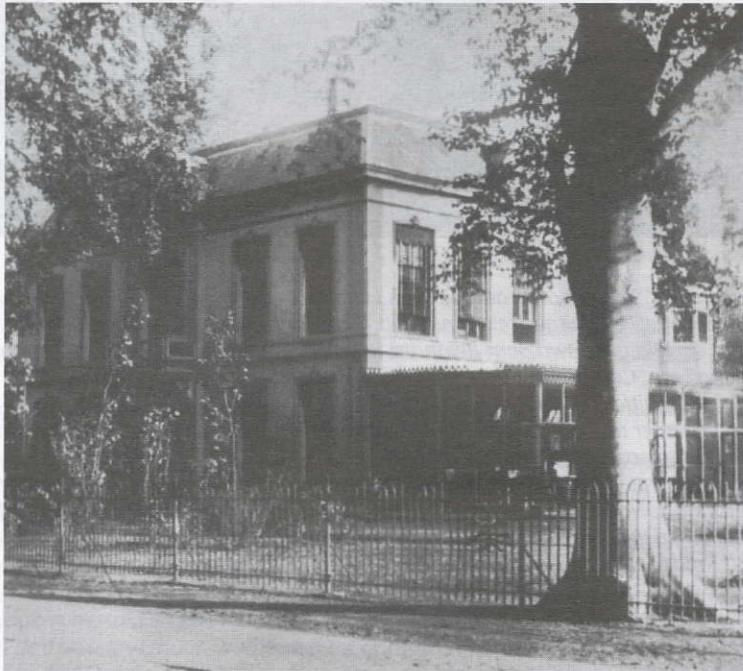
In 1902 werd 't landgoed verkocht, verkaveld en daarna volgebouwd.

VILLA JAVA

In een verhoogd tempo worden onze karakteristieke Baarnse villa's gesloopt. Of ze nu van grote cultuurhistorische en architectonische waarde zijn en in het Monumenten-Inventarisatie Rapport van Baarn twee of drie sterren ontvingen, het maakt niet uit. Ze verdwijnen als sneeuw voor de zon. Er wordt nauwelijks meer tegen hun sloop geprotesteerd en onze gemeenteraad "heeft weinig bezwaar".

1995 was in dit verband weer geen gelukkig jaar. Eerst verdween het driesterrige Hoog Wolde, het aristocratische gezicht van Baarn. Later in het jaar moest de villa Java met twee sterren eraan geloven.

"Het huis was immers oud en niet meer te redden, bovendien paste het niet in de geplande nieuwbouw". Het is het bekende geluid, dat men steeds vaker beluistert bij wandelaars op wegen van de minste weerstand. Wat ons rest zijn een paar oude foto's en de eerste steen, die de aannemer zo vriendelijk was aan ons af te staan.

Villa Java in het begin van de jaren twintig. De serre rechts is nog volledig intact.

Eerste steen

Op de eerste steen van villa Java, nu aanwezig in "onze kelder", lezen we de volgende tekst:

*De eerste steen gelegd door
L.D. Rutgers van Rozenburg
&
M.S.L. Rutgers van Rozenburg
Den 18 mei 1839.*

Het was de bekende Amsterdamse pariciërs-familie Rutgers van Rozenburg, een familie die later Baarn en Eemnes ook burgemeesters zou leveren, die het huis in 1839 liet bouwen. Toen heette de villa overigens nog geen Java. Deze naam werd door de latere bewoner, Payne Stricker, aan het huis gegeven. Stricker bezat

namelijk veel plantages op dit thans Indonesische eiland.

Nog steeds is de kruising Javalaan/Oosterstraat bij oudere Baarnaars bekend als de hoek van Stricker. Java werd in deze periode diverse malen verbouwd. Zo werd het decoratieve pleisterwerk, dat zich boven de ingang bevond bijvoorbeeld pas omstreeks 1860 aangebracht. Na Stricker werd August Janssen tot zijn dood in 1918 de nieuwe eigenaar.

In augustus 1920 besloot het bestuur van het laboratorium Willie Commelin Scholten, dat gevestigd was in Amsterdam, de villa Java in Baarn aan te kopen. De directrice van dit fytopathologische laboratorium, Johanna Westerdijk, zou tot haar pensioen in 1953 op Javalaan 20, waar zij ook woonde, de scepter zwaaien. Tijdens "haar bewind" werd Java niet alleen grondig verbouwd, maar werd er op het terrein ook de nodige nieuwbouw gepleegd.

Johanna Westerdijk, voor haar vrienden Hans, was in Baarn en ver daarbuiten een markante persoonlijkheid.

Zij werd in 1883 in Amsterdam geboren als dochter van een bekende Amsterdamse huisarts en een uit Frankrijk afkomstige moeder.

Als jong kind was ze al zeer begaafd en in hoge mate muzikaal, waarbij de piano haar voorkeur genoot.

Vóór haar lagere schooltijd, had ze zichzelf al lezen geleerd met behulp van de woorden, die zij bij de maaltijd zag op de bus van Van Houten cacao.

De enige onvoldoende op haar rapport was voor het vak handwerken. Ook in kleding was ze niet geïnteresseerd, noch als kind, noch als volwassene.

Aanvankelijk wilde ze na de meisjes-HBS piano studeren, maar omdat ze een "piano-arm" had, koos ze voor de biologie.

In 1900 begon ze haar studie aan de Amsterdamse Universiteit, waar Hugo de Vries toen botanie doceerde. Ze kwam er in aanraking met de fytopathologie (kennis van

plantenziekten) en werd kort na haar afstuderen in 1906 reeds op 23-jarige leeftijd benoemd tot directrice van het laboratorium Willie Commelin Scholten (genoemd naar een overleden biologiestudent) in Amsterdam. Dit laboratorium, waarin zich tevens de woning van de directrice bevond, was gehuisvest in een donker huis aan de Amsterdamse Roemer Visscherstraat. Naast een laboratorium en een bibliotheek was er in het donkere en te kleine pand ook nog een schimmelcollectie ondergebracht.

In 1913 maakte ze een studiereis naar het toenmalige Nederlands Oost-Indië, Noord-Amerika en Japan.

Haar belevenissen tijdens deze reis heeft ze opgeschreven in een aantal brieven. Het zijn kostelijke verhalen vol humor,

waaruit een groot schrijverstalent blijkt. In 1917 volgt haar benoeming tot hoogleraar in de fytopathologie aan de Utrechtse Universiteit. Ze werd hiermee de eerste vrouwelijke hoogleraar in Nederland. Dat niet iedere mannelijke collega erg ingenomen was met de benoeming van de feministisch ingestelde vrouwelijke hoogleraar blijkt wel uit het volgende verhaal:

Op haar eerste bijeenkomst met haar mannelijke collega's kon zij het niet laten provocerend een grote sigaar op te steken. (Johanna Westerdijk was een grote liefhebster van het roken van sigaren.)

Een even later binnenkomende mede-prof sloeg haar op de schouder en begroette haar met de woorden: "Zo kerel, hoe gaat het ermee?"

Portret van Johanna Westerdijk geschilderd door J. Bruyn, aangeboden bij haar afscheid als hoogleraar in 1951.

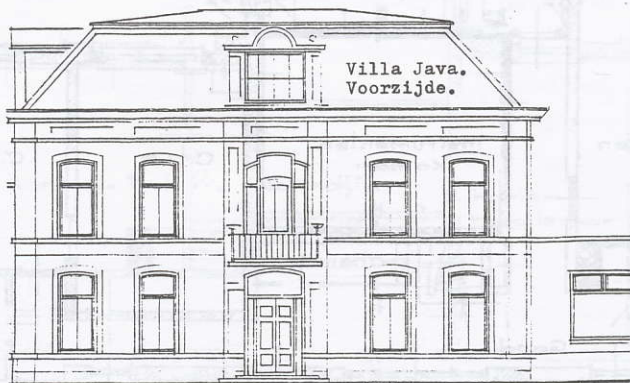
Cantonspark en villa Java

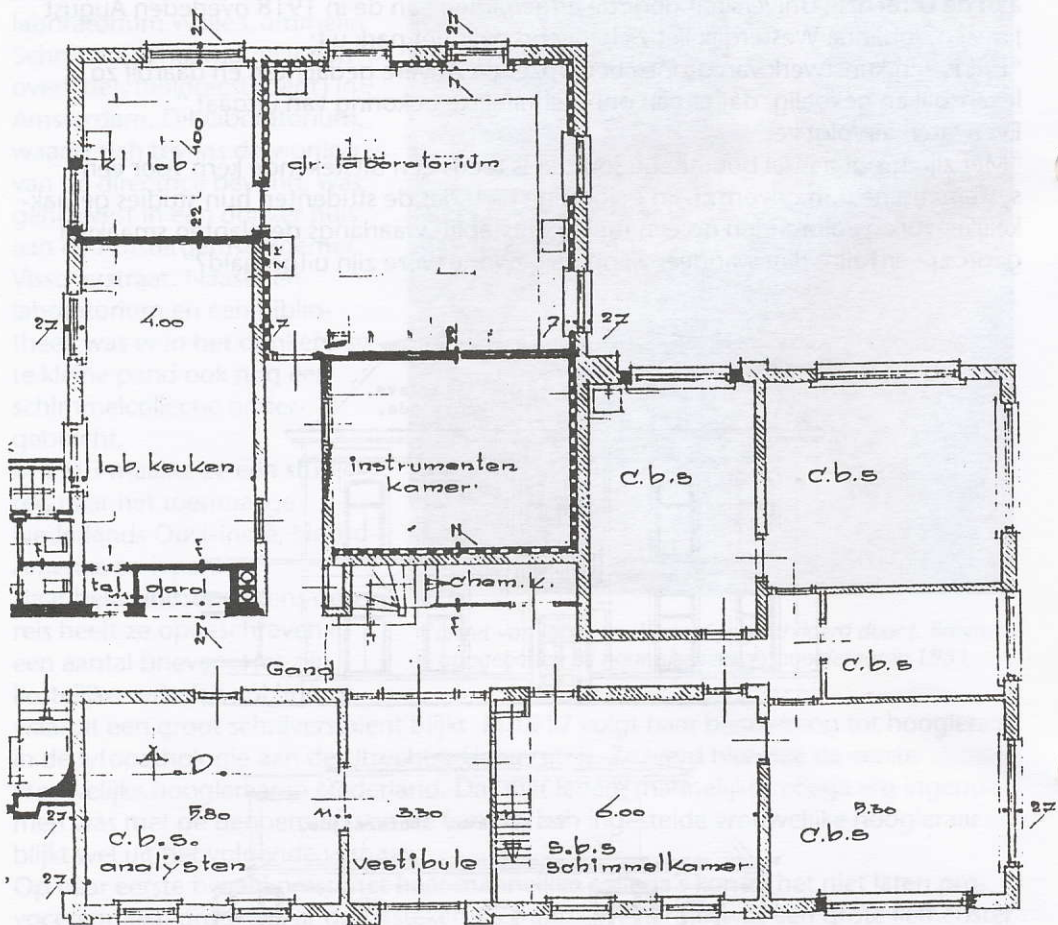
Van grote betekenis voor de fytopathologie was de schenking van het Cantonspark aan de Utrechtse Universiteit door de erfgenamen van de in 1918 overleden August Janssen. Johanna Westerdijk liet zich lovend over het park uit:

"Het is een kunstwerk van grootschen opzet en zuivere gedachten en daarbij zo levensblij en gevoelig, dat er een onbeschrijfelijke bekoring van uitgaat."

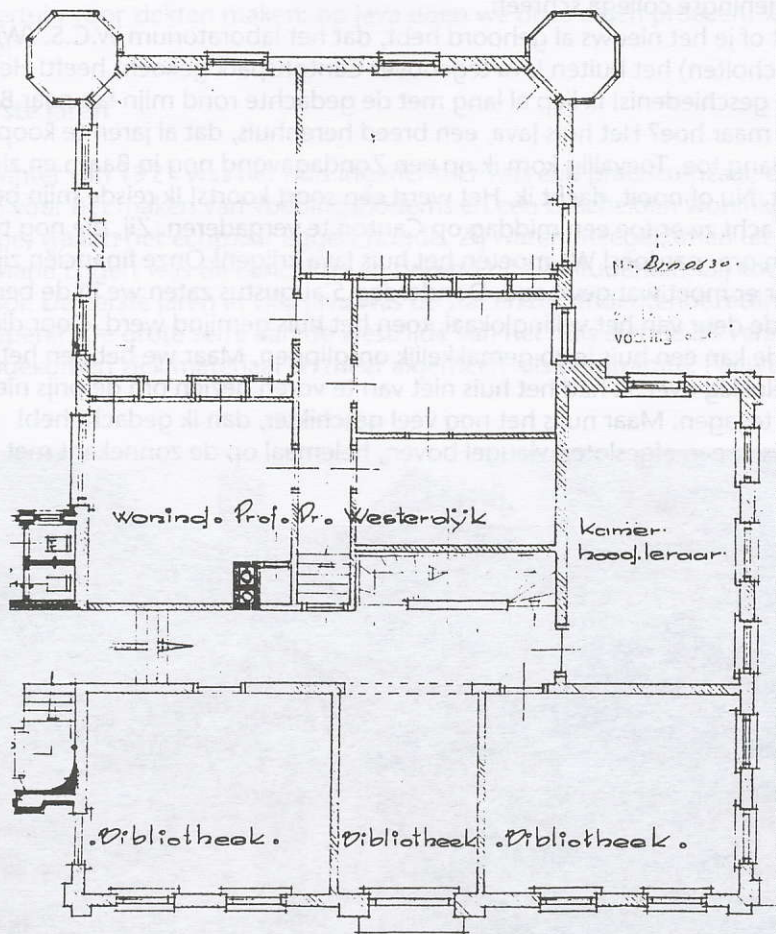
Even later vervolgt ze:

"Met zijn groot aantal botanische soorten is reeds een uitstekende kern voor een systematische tuin gevormd. En geloof je niet, dat de studenten hun studies gemakkelijker zullen volbrengen op een mollig grastapijt, waarlangs de planten smaakvol gegroepeerd zijn, dan wanneer zij op de gewone wijze zijn uitgezaaid?"

Begane grond bestaand laboratorium. Villa Java, Javalaan 20, Baarn
 Tekening Afd. ROBO Gemeente Baarn
 Copie: REPRO, Zuringlaan 25, Baarn

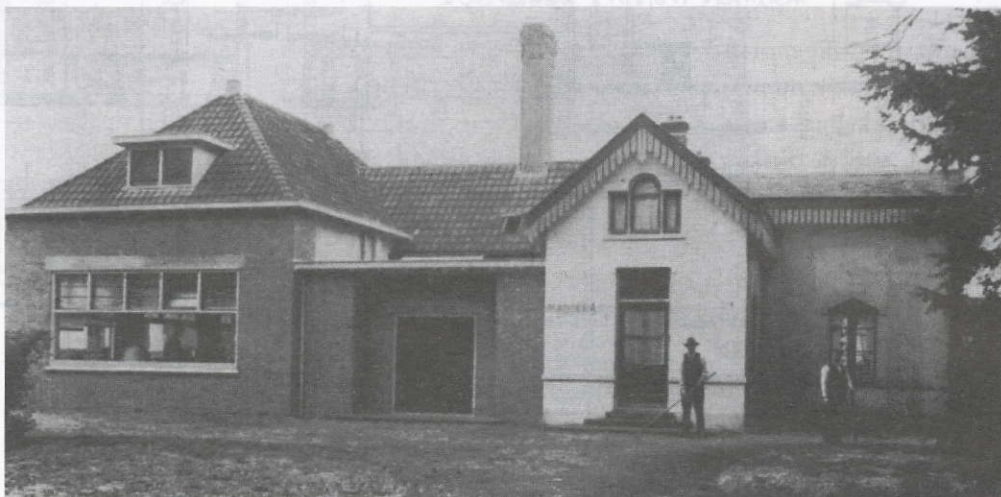

1e Verdieping bestaand laboratorium. Villa Java, Javalaan 20, Baarn
 Tekening Afd. ROBO Gemeente Baarn
 Copie: REPRO, Zuringlaan 25, Baarn

Bij de aanwinst van het Cantonspark bleef het niet. In augustus 1920 werd de villa Java gekocht.

Hoe enthousiast Johanna Westerdijk over deze aankoop was, blijkt uit een brief, die ze aan een Wageningse collega schreef:

"Ik weet niet of je het nieuws al gehoord hebt, dat het laboratorium W.C.S. (Willie Commelin Scholten) het buiten Java tegenover Cantonspark gekocht heeft! Het was een duivelse geschiedenis! Ik liep al lang met de gedachte rond mijn lab naar Baarn te verplaatsen, maar hoe? Het huis Java, een breed herenhuis, dat al jaren te koop staat, lachte mij allang toe. Toevallig kom ik op een Zondagavond nog in Baarn en zie het aanplakbiljet. Nu of nooit, dacht ik. Het werd een soort koorts! Ik reisde mijn bestuurders af en bracht ze er toe een middag op Canton te vergaderen. Zij, die nog twijfelden draaiden om, pardoes! Wij moeten het huis Java krijgen! Onze financiën zijn niet te best, maar er moet wat gewaagd. Donderdag 5 augustus zaten we in de benauwtheid achter de deur van het veilinglokaal, toen het huis gemijnd werd. Door die ellendige methode kan een huis je zo gemakkelijk ontglippen. Maar we hebben het! Ik ben er zo gelukkig over. Ik had het huis niet van te voren gezien om de prijs niet onnodig op te jagen. Maar nu is het nog veel geschikter, dan ik gedacht heb! En voor mij is er een afgesloten vleugel boven, helemaal op de zonnekant met erkers,

Madoera. Javalaan 24 in de jaren dertig. Rechts de oorspronkelijke koetsierswoning van villa Java. Links de uit 1929 daterende practicumzaal, de Madoerazaal. Boven de deur de spreuk van Johanna Westerdijk: "Werken en feesten vormt schone geesten."

vanwaar je de torens van Amersfoort ziet. Dan is er nog 1,5 ha. tuin bij, een moestuin en een stal met koetsierswoning.

"t Idee van buiten wonen vind ik verrukkelijk. Van de moestuin op Canton ga ik een monstertuin voor ziekten maken: op Java doen we onze eigen proeven! Wat een weelde!"

De eerste jaren

In de winter van 1921 was het huis ingericht. Er was een practicumzaal, een grote keuken voor het maken van voedingsbodems en een bescheiden woninkje aan de oostzijde, waarin het echtpaar Eggert huisde. Zij waren meegekomen uit Amsterdam. Marie Eggert was de conciërge en bekend bij alle studenten. Zij kookte voor de professor. De eerste jaren in villa Java was de staf en de studentenbezetting nog maar zeer beperkt. De grote serre aan de westzijde van het huis diende als verzamelplaats voor ingekomen ziek materiaal en meer algemeen als bergruimte. Pauwen, ganzen,

Nog een foto van Madoera uit sept, 1995
Foto: Historische Kring Baerne

loopeenden en parelhoenders verlevendigden in die prille jaren de tuin. De eerste twee proefschriften kwamen in 1922 tot stand, waarmee de rij van 56 proefschriften bij professor Westerdijk, geopend werd.

Bij het allereerste proefschrift werd de vlag van het laboratorium uitgestoken en defileerden drie ganzen met rode, witte en blauwe strikken getooid rond het gebouw. In de twintiger jaren nam het aantal studenten sterk toe. Ze kwamen niet alleen uit Utrecht, maar ook van andere universiteiten. Ook de schimmelcollectie breidde zich sterk uit en villa Java kon geen voldoende plaats meer bieden. In 1928 werd de serre aan de westzijde afgebroken en vervangen door drie kamers, die de schimmelcollectie, sinds 1934 Centraalbureau Voor Schimmelcultures (C.B.S.) geheten, kon herbergen.

*De leegstaande villa Java, Javalaan 20 in aug. 1994.
Rechts de aanbouw, die in 1928 de serre verving. Links de vleugel, die in 1956 tot stand kwam.
foto J. Kruidenier.*

Madoera

Gelukkig bleef de oorspronkelijke koetsierswoning van villa Java tot op heden behouden. De huidige situatie dateert uit 1929, toen er een grote verbouwing plaats vond. Oorspronkelijk bestond het complex uit twee delen. Rechts bevond zich de nog steeds aanwezige koetsierswoning en links trof men de paardenstal aan. Het koetsiershuis werd vanaf 1920 vrijwel onafgebroken bewoond door twee oudere assistenten. De paardenstal, die herkenbaar was aan de twee paardenkoppen boven de ingang, speelde in de begintijd van het lab een belangrijke rol.

Er werden grote feesten (Johanna Westerdijk was gek op dansen), maar ook belangrijke lezingen gehouden.

Naast het spreekgestoelte stond hier ook de fameuze poppenkast van de professor opgesteld, waarin wetenschappelijke vondsten ten tonele werden gebracht en bezongen. In 1929 werd de paardenstal afgebroken en vervangen door een practicumzaal voor de zomermaanden, die tevens als vergaderzaal kon dienstdoen. Boven de ingang van deze nog steeds aanwezige "Madoerazaal" liet Johanna Westerdijk de in steen gebeitelde zinspreuk aanbrengen, die men er nog steeds kan vinden: "WERKEN EN FEESTEN VORMT SCHONE GEESTEN."

Het einde van Java

Na de moeilijke oorlogsperiode, waarin Johanna Westerdijk de unieke schimmelcollectie wist te behouden overigens met behulp van de Baarnse Centrale keuken en de gasfabriek, trad zij in 1953 af als directrice van WCS en CBS. Zij werd opgevolgd door resp. L. Kerling en A. van Beverwijk.

In 1956 kwam de nieuwe vleugel van het fytopathologisch laboratorium aan de Javalaan tot stand. Het CBS vestigde zich in een apart gebouw aan de Oosterstraat, waar het zich nog steeds bevindt. In oktober 1988 viel definitief het doek voor het fytopathologisch laboratorium in Baarn. Uit bezuinigingsoverwegingen werd de vakgroep fytopathologie namelijk in twee delen (Utrecht en Amsterdam) opgesplitst. Het terrein werd verkocht en de leegstaande en verwaarloosde villa Java werd in het najaar van 1995 afgebroken.

Op deze plek bouwt woningbouwvereniging Eemland thans "6 sociale koopwoningen, 12 sociale huurwoningen, 20 vrije sectorappartementen en 4 penthouses".

J. kruidenier

Geraadpleegd:

- M.P. Löhnis, Johanna Westerdijk
- F. Gaasbeek, J. v.'t Hof en M. Koenders, Baarn Geschiedenis en Architectuur.
- T. Pluim, Uit de geschiedenis van Baarn.
- Nwe Rotterdamse Courant 16 okt. 1920.
- Baarnsche Courant 16 dec. 1991 en 7 juli 1993.
- Archief Historische Kring Baerne.
- H.A. van der Aa, R.A. Samson en J.A. Stalpers, 75 jr. Centraalbur. voor Schimmelcultures.
- Met dank aan: Afd. ROBO Gemeente Baarn.
- Fa. REPRO, Zuringlaan 25, Baarn.

MEDEDELINGEN

Nadat vorig jaar de statuten zijn gewijzigd volgt in 1996 aanpassing van het Huishoudelijk Reglement (HR).

Om papier en de kosten van kopiëren te besparen is besloten niet ongevraagd aan alle leden (ruim 400) het ontwerp-HR toe te zenden. Wel kunt u op verzoek het concept thuis bezorgd krijgen.

Tel. secretariaat: 035-6012989.

In onze verenigingsruimte ligt bovendien een aantal exemplaren ter inzage.
Openingstijden: maandag van 10.00-12.00 uur en van 20.00-22.00 uur.

Van belang zijn de volgende wijzigingen:

1. De vereniging houdt zich zonder beperkingen en op alle terreinen bezig met het historische en culturele erfgoed. (als nieuw artikel toegevoegd)
2. De functie van vice-voorzitter komt te vervallen. Eén der bestuursleden vervangt de voorzitter bij diens afwezigheid.
3. De zittingsperiode van bestuursleden wordt, mede met het oog op de continuïteit 3 jaar.
Jaarlijks is $\frac{1}{3}$ van het aantal bestuursleden aftredend volgens een rooster.
4. De verschuldigde contributie, thans *f* 35,00 minimaal per gezin en individueel minimaal *f* 25,00 per jaar, dient vóór 1 februari te zijn voldaan.
De reductie van *f* 2,50 ingeval van betaling voor 1 maart, wordt afgeschaft.

In de algemene vergadering van 14 maart a.s. wordt het concept HR. besproken. Een besluit tot goedkeuring kan worden genomen met een meerderheid van tweederde van het aantal uitgebrachte stemmen.

J.G. Kraats, voorzitter

Nieuwe aanwinsten oudheidkamer

- Plaquette Lips
- 3 blikjes (hagelslag) de Ruyter
- Vlaggetje 25 jarig regeringsjubileum 1898-1923 (koningin Wilhelmina)
- Broodmes
- Boek: Rijke oogst van schrale grond

- Gedenksteen (eerste steenlegging) 'Hoogwolde' door Golissen
- Gedenksteen (eerste steenlegging) 'Hoogwolde' door Burg. van Beeck Calkoen
- Aankoop boek: Kastelen en Ridderhofsteden
- Gedenksteen (eerste steenlegging) 'Huize Java' door Rutgers van Rozenburg
- L.P. van de Hoogtezondominee Ds. Oskamp
- Emaillé keukenlampkapje
- Parochieblad Maria Koningin Kerk + foto Mariabeeld
- 2 ingelijste Pentekeningen Rien de Roller
- Inmaakpot voor boter
- Aankoop gids 'Cantonspark'
- Eiermandje
- Naaldenboekje
- Foto Nieuwe Domlaan 4
- Foto Groenhof (Oranje Hotel Soest mevrouw Hoppe)
- Foto Javalaan 4
- Pakje Sweet Caporal cigarettes 1945

Programma 1996

Dinsdag 23 april Dialezing "Eemlandse boerenerven" door
Drs T.W.B. Blekkenhorst uit Utrecht.

De Lezing vindt plaats in Cultureel Centrum "De Speeldoos"
Rembrandtlaan 35 te Baarn

Aanvang 20.00 uur.

De werkgroep "Oudheidkamer" is voornemens, na enkele jaren onderbreking, weer
"Open Huis" te houden en wel op:

**Vrijdag 22 maart 1996 van 14.00 uur tot 21.00 uur en op zaterdag 23 maart 1996
van 's morgens 11.00 uur tot 's middags 15.00 uur.**

Het thema zal zijn: Foto's van Baarn rond 1885.

DEADLINE kopij juninummer: 18 mei 1996

A
ADVIESGROEP
G
BAARN
B

*Fiscaal jurist
en
Zakenadviseurs
Eemnesserweg 12
3741 GA BAARN*

*Telefoon:
(035) 542 58 11*

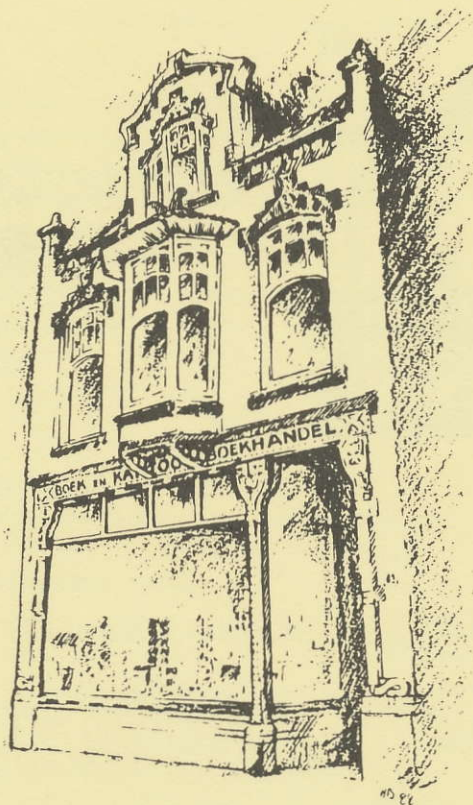
*Telefax:
(035) 542 57 14*

*Privé:
(035) 541 26 26
(035) 621 72 89
(055) 367 03 72*

- * FISCAAL-JURIDISCH ADVIES
- * ADMINISTRATIES
- * BELASTINGAANGIFTEN
- * JAARREKENINGEN
- * BEDRIJFS-ECONOMISCH ADVIES

Maakt u vrijblijvend eens een afspraak, ook 's avonds zijn wij voor u bereikbaar.

EEN PERSOONLIJKE BENADERING STAAT BIJ ONS VOOROP.

Sinds 1886

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 541 20 32

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken